

πολιτισμός

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (164)

Θησαυροί προστιθέμενης γνώσης από τους αναγνώστες

Οι σημερινές «Αναδιφήσεις» έχουν γραφεί κατ' ουσίαν από τους αναγνώστες τους. Αρκετοί είναι αυτοί που επικοινωνούν μαζί μου, είτε τηλεφωνικά είτε διαδικτυακά, και με ανατροφοδοτούν, τόσο και τόσο που να παίρνω θάρρος και να συνεχίζω, από τον Δεκέμβριο του 2016 που ξεκίνησα τη στήλη αυτή, με τον αρχικό τίτλο «Κυνηγώντας το χθες». Το υλικό της θα μπορούσε να συγκροτήσει κάμποσα βιβλία, όμως ακριβώς αυτή η επικοινωνία με τους αναγνώστες, που δεν υφίσταται στην περίπτωση των βιβλίων, είναι που με κάνει να συνεχίζω αγόγγυστα και μάλλον ευχάριστα. Ξεκινάμε λοιπόν αμέσως με το «Αεροδρόμιο Λατζιμά», το οποίο -οφείλω να

ομολογήσω- είχα εκλάβει περισσότερο ως σχεδιασμό επί χάρτου παρά ως ένα στοιχειοθετημένο όραμα του Ρεθύμνου. Ο συμπολίτης **Μανώλης Γαλανομάτης**, μηχανικός παραγωγής και διοίκησης, είχε την καλοσύνη να μου στείλει την παρακάτω ηλεκτρονική επιστολή.

«... Θα ήθελα να σας καταθέσω την άποψή μου, σύμφωνα και με αυτά που σας αποστέλλω συνημμένα, δηλαδή το ΦΕΚ του 1985 περί αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, καθώς και την απαλλοτριωμένη ζώνη στο υπόβαθρο -αεροφωτογραφία του κτηματολογίου, η οποία βρισκόταν δυτικότερα του αποστάσματος που απεικονίζεται στην εφημερίδα και η οποία απαλλοτρίωση τότε συντελέστηκε κανονικά (τα έτη 1987-1989 στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων) και ακυρώθηκε μετά από απόφαση του ΣΤΕ το 2012, λόγω της μη υλοποίησης του αεροδρομίου και της παρέλευσης μεγάλου χρόνου. Έχει ενδιαφέρον να συγκρίνει κανείς το μέγεθος της απαλλοτριωμένης ζώνης (μήκος 2200μ. πλάτος 160μ. + άλλο ένα τμήμα για τις βοηθητικές χρήσεις 200μ.×160μ.), με το μέγεθος άλλων περιφερειακών αεροδρομίων που υπάρχουν και λειτουργούν σήμερα (π.χ. Σαντορίνης, Μυκόνου, Σητείας κ.λπ.), καθώς στην περίπτωση αυτή θα διαπιστώσει ότι το μέγεθος της απαλλοτρίωσης φαίνεται ικανότατο για τη δημιουργία ενός αντίστοιχου μεγέθους αεροδρομίου.

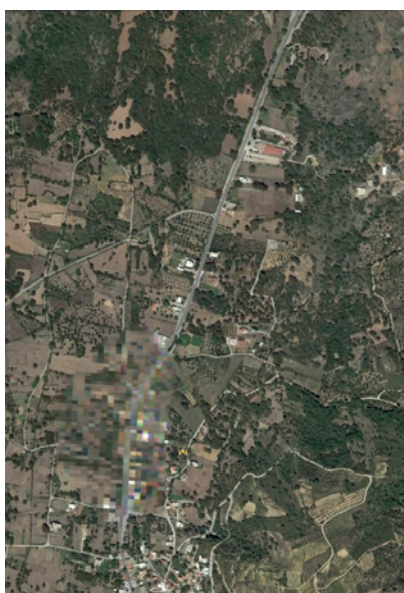

Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω τι διέκοψε την υλοποίηση του αεροδρομίου, το οποίο από ότι έχω ακούσει ήταν πολιτική απόφαση για την εξυπηρέτηση άλλων συμφερόντων και όχι του Ρεθύμνου, χωρίς να μπορώ -είναι η αλήθεια- να το επαληθεύσω, αλλά είναι και η μόνη λογική εξήγηση. Προσωπική μου άποψη είναι ότι, λαμβάνοντας υπόψη:

Α. Τον χαρακτήρα της άμεσης περιοχής που είναι κατά βάση επαγγελματικής χρήσης (του δευτερογενούς τομέα) και δεν είναι ασύμβατος λόγω άμεσων οχληρώσεων. Β. Τη χωροταξική θέση σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή του Ρεθύμνου και της Κρήτης. Γ. Το ότι η δημιουργία του αεροδρομίου έφτασε από πλευράς ωριμότητας έργου, πολύ πιο κοντά από ότι πιστεύει ενδοχόμενος ο περισσότερος κόσμος, καθώς η χωροθέτηση και απαλλοτρίωση μίας εκτασης για την υλοποίηση ενός έργου αποτελεί το δυσκολότερο και πιο χρονοβόρο βήμα για την υλοποίησή του.

Θεωρώ λοιπόν ότι η μη υλοποίηση του συγκεκριμένου αεροδρομίου, μάλλον θα πρέπει να αναφέρεται και να καταγραφεί ιστορικά ως μία πραγματικά μεγάλη χαμένη αναπτυξιακή ευκαιρία για το Ρέθυμνο, η οποία έφτασε στα πρόθυρα της υλοποίησης και να μην αναφέρεται ως μία απλή γενική σκέψη, ιδέα ή ένα απλό σχέδιο επί

Αυτά από τον καλό συμπολίτη και συνεχίζουμε στον τομέα της αεροπορικής εξυπηρέτησης του Ρεθύμνου, στον οποίο έχουμε ήδη αναφερθεί με τον αεροδιάδρομο της Πηγής και τον σχεδιαζόμενο αλλά ουδέποτε κατασκευασθέντα της Νίδας. Όπως με πληροφόρησε ο φίλος οικολόγος **Γιώργος Κτιστάκης**, παρόμοιος αεροδιάδρομος είχε διαμορφωθεί από τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής και στο λεκανοπέδιο των Αρμένων και χρησιμοποιήθηκε για τη μεταφορά πολεμοφοδίων στα στρατεύματα του Αφίκα Κορps στη βόρεια Αφρική. Μάλιστα το τοπωνύμιο «Αεροδρόμιο» ακούγεται μέχρι σήμερα για την περιοχή που εκτείνεται νοτίως του μινωικού νεκροταφείου και επανέρχεται στη δημοσιότητα με τους δασικούς χάρτες. Στους παλιότερους είναι γνωστές οι τεράστιες -για τα δεδομένα του τόπου- αποθήκες πυρομαχικών, ένα τμήμα από τα οποία δεν εξουδετερώθηκε κατά την εσπευσμένη στη δημοσιότητα με τους δασικούς χάρτες. Στους παλιότερους είναι γνωστές οι τεράστιες -για τα δεδομένα του τόπου- αποθήκες πυρομαχικών, ένα τμήμα από τα οποία δεν εξουδετερώθηκε κατά την εσπευσμένη

Θα συνεχίσω μ' ένα άλλο τομέα, εκείνον των οχυρώσεων της υπαίθρου, στο οποίο είχαμε αφιερώσει δύο συνέχειες των «Αναδιφήσεων». Ο πατέρας **Σεβαστιανός Πολιτάκης**, εφημέριος του χωριού Ελένες Αμαρίου, έσπευσε να μη πληροφορηθεί, μετά από σχετική παράκληση προς τους αναγνώστες, ότι στην ευρύτερη περιφέρεια υπάρχουν τρεις τουλάχιστον κουλέδες, εκείνος του Μέρωνα, δίπλα στον Προφήτη Ηλία (φωτογραφία), ο Κουλές στον Σταυρό και ο Κουλές στα Απάνω Χαράκια, στη θέση Ξερολίμνου, κοντά στη Αγία Ειρήνη, σε ερειπιώδη μορφή ο τελευταίος. Με τους κουλέδες αυτούς, οι δύο δεκάδες που είχα καταγράψει ανέρχονται στους 22 (συν ένας των Ανωγείων, που υπέδειξε ο **Θεόδωρος Πελαντάκης**), ενώ φαίνεται ότι ο αριθμός τους θα προσέγγιζε στην πραγματικότητα τους 40. Να σημειώσω ότι ο πρώτος που ανακίνησε το θέμα, ο αρχαιολόγος **Κώστας Παπσιόγλου**, στο άρθρο «Οχυρώσεις της Κρήτης. Οι οχυρώσεις στην Κρήτη κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας» στο περιοδικό «Αρχαιολογία», αναφέρεται σε 13 κουλέδες.

χάρτου, (όπως π.χ. η δημιουργία σιδηρόδρομου ή ενός νέου λιμένα κ.λπ.) και τα οποία απέχουν πολύ από την ωριμότητα και υλοποίηση. Κατά τη γνώμη μου η ανάδειξη του μεγέθους του σφάλματος που έκαναν αυτοί που διέκοψαν τότε την προσπάθεια αυτή για την εξυπηρέτηση άλλων συμφερόντων, θα βοηθήσει στη μείωση της πιθανότητας της επανάληψης αντίστοιχου σφάλματος στο μέλλον για κάποιο έργο ενδοχόμενης ίσης ή και μεγαλύτερης σημαντικότητας (π.χ. ήδη ακούγεται ότι ξεκίνησαν αντιδράσεις για τη νέα χάραξη του ΒΟΑΚ)...».

σύμπτυξη των στρατευμάτων στην «Οχυρά Θέση Κρήτης» των Χανίων το πρώτο δεκαπενθήμερο του Οκτώβρη του 1944. Τα πυρομαχικά αυτά υπήρξαν στη συνέχεια οι αιτίες ακρωτηριασμών και θανατώσεων αρκετών συντοπιτών.

Ένα άλλο θέμα, στο οποίο ζητώ διαχρονικά τη βοήθεια των αναγνωστών, είναι εκείνο των σπηλαιωδών εκκλησιών ή βραχοκλησιών, όπως μου είχε συστήσει από παλιά να τις αποκαλώ ο αείμνηστος **Χρίστος Μακρής**. Ο πατέρας **Εμμανουήλ Σταυγιαννοδάκης**, εφημέριος στο χωριό Μαριού Αγίου Βασιλείου, μου είχε αποστείλει ημερολόγιο

Η παραπάνω δικλιτή βραχοκλησιά είναι η μοναδική αυτού του είδους στο Ρέθυμνο και βρίσκεται στο βάθος μιας λαγκαδιάς στην περιοχή «Σπουρνιές», σε απόσταση μισής ώρας ποδοδρόμου από αμαξωτό δρόμο. Πληροφορίες όμως για βραχοκλησιές μου προσκόμισαν και άλλοι αναγνώστες, που τους ευχαριστώ κι εκείνους από καρδιάς. Ανάμεσά τους ο πάντα πρόθυμος **Νίκος Σταγάνης**, που έστειλε φωτογραφίες από λειτουργούμενους σπηλαιώδεις ναούς του Ρεθύμνου και του Ατσιπόπουλου. Το ίδιο έκανε για την Αμπαδιά και τον Άγιο Ιωάννη ο **Σταύρος Φωτάκης**, ο οποίος έχει πλουτίσει τις γενετήριά του με ευάριθμες πολύτιμες μονογραφίες (στη φωτογραφία ο Άγιος Αντώνιος). Ο **Θεόδωρος Πελαντάκης** προσέφερε πληροφορίες για τέσσερις σπηλαιώδεις ναούς, μεταξύ των οποίων κι εκείνον του Προφήτη Ηλία στο Κέντρος. Ο **Κώστας Σαββάκης** αναφέρθηκε στις βραχοκλησιές της Πατούς, ενώ η **Ασπασία Παπαδάκη** παρέχει πληροφορίες για ένα πρόσφατα διαμορφωμένο σπηλαιώδη ναό, του Αγίου Παΐσιου της Μονής Πρέβελι, κοντά στην γνωστή εντυπωσιακή γέφυρα του Κουρταλιώτη ποταμού.

Ο καθηγητής **Νίκος Παπαδογιαννάκης** έστειλε φωτογραφίες από τη λειτουργία σε έναν από τους πιο δύσκολα προσπελάσιμους ναούς, του Αγίου Αντωνίου στον Κάτω Πόρο. Με την ευκαιρία, εφόσον μάλιστα αναφερόμαστε στη συμβολή των αναγνωστών, θα πρέπει να σημειώσω ότι ένας από τους πιο έγκυρους ως προς τη μνήμη (και κρίση) ηλικιωμένους Ρεθεμνιώτες, ο **Γιώργος Ζουμπάκης**, μου είχε δώσει παλιότερα πληροφορίες για το αναφερόμενο από τον Παύλο Βλαστό αρχαίο νεκροταφείο στην περιοχή της Σοχωράς και μου είχε υποδείξει ένα σχετικό όρυγμα τάφου, πίσω από το εκεί περίπτερο. Άλλοι συμπολίτες με έχουν εμπιστευτεί στην υπόδειξη μη εμφανών σήμερα ναών της Βενετοκρατίας σε κατοικίες και μαγαζιά τους στην παλιά πόλη, από τους 53 που είχα αναζητήσει με τις κατά καιρούς δημοσιεύσεις μου. Κι άλλοι με έχουν εμπιστευτεί στη φωτογράφιση επιτύμβιων πλακών -πραγματικών έργων τέχνης της περιόδου της οθωμανικής κατοχής. Κι αυτό με την προϋπόθεση της εχεμύθειας, αφού δεν θέλουν να βρεθούν όμηροι μιας αρχαιολογικής υπηρεσίας που χαρακτηρίζεται για τον σεβασμό της πολλές φορές, όχι στο πνεύμα του νόμου, αλλά στο γράμμα του.

Θα κλείσω για σήμερα μ' έναν συμπολίτη που συγχωρέθηκε προ ημερών και που μου προσέφερε πολύτιμο υλικό. Ήταν ο μηχανικός **Νίκος Σφηνιάς**, γνωστός και από το νεοκλασικό του σπίτι στην οδό Δημητρακάκη, που με είχε καλέσει μια κρύα νύχτα του προπέρσιου χειμώνα στο ξενοδοχείο του στην παραλία, για να μου παραδώσει έναν φάκελο με αποτυπώσεις με αποτυπώσεις του κτηριακού συγκροτήματος της Μονής Αρκαδίου (δεξαμενές-κρύπτες κ.ά.). Στην παρατήρησή μου ότι το υλικό αυτό δεν άπτεται των ερευνητικών μου ενδιαφερόντων, μου είχε απαντήσει ότι διαβάζει σταθερά τις δημοσιεύσεις μου και ότι είναι σίγουρος ότι χέρια μου το υλικό αυτό δεν θα πάει χαμένο. Είχε προηγηθεί ο θάνατος του φίλου του **Κωστή Γαλλιάνη**, που τον είχε συνταράξει. Στην αμφιβολία μου αν αξίζει τον κόπο να συνεχίσω τις «Αναδιφήσεις», μου είχε αντιπείνει ότι η πράξη του εκείνης της βραδιάς αποτελεί την έμπρακτη απάντησή του. Ας είναι ελαφρύ το χώμα που τον σκέπασε!

Πρόταση ανάγνωσης

Διαβάστε την εισήγηση του Δημήτρη Σκαρτσιλάκη «Το αεροδρόμιο του Ρεθύμνου στη Μάχη της Κρήτης και στην Κατοχή», στον τόμο των Πρακτικών του Συνεδρίου «Η Μάχη της Κρήτης, η Κατοχή και η Αντίσταση στην Κρήτη και τα πολεμικά αεροδρόμια της Κρήτης στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο» που επιμελήθηκαν οι Γ. Καλογεράκης, Κ. Μουτζούρης και Β. Επιτροπάκη. Διαβάστε ακόμα στον ίδιο τόμο την εισήγηση του φίλου Γιώργου Καλογεράκη «Η καταναγκαστική εργασία στο Φρούριο Κρήτη (1941-1945). Η περίπτωση του πολεμικού αεροδρομίου Καστελλίου». Αυτό ακριβώς το αεροδρόμιο είναι που άνοιξε τον δρόμο για την μεταφορά του γνωστού μας της Νέας Αλικαρνασσού, σε απόσταση όμως τόσο μακρινή, που καθιστά απαγορευτική τη χρήση του για τους Ρεθεμνιώτες, όταν κάποτε θεθεί σε λειτουργία. Να γιατί θα πρέπει να επιμεινουμε να συμπεριληφθεί στον νέο ΒΟΑΚ ο συνδεδεμένος δρόμος Σούδα - Αεροδρόμιο Ίωαννης Δασκαλογιάννης.

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας strharis@yahoo.gr, 2831055031

